

Ka Nai Aupuni, Buke I, Helu 33, Poaha, Ianuari 4, 1906, aoao 2

[J.M. Poepoe]

Mai Haalele i Kau Olelo Makuahine

O ka olelo kupa a kekahi lahui elike me ka Olelo Hawaii a ka lahui Hawaii, oia no ka mea i kapa ia he olelo makuahine na ke kanaka Hawaii. Ma ko makou hoomaopopo ana, ehia la o na Hawaii opio i hoonaauaoia iloko o na Kulanui o kakou iho nei, a mawaho aku nei hoi o kakou i kuonoono maoli ko lakou ike ame ko lakou makaukau ma ka olelo makuahine o ko lakou aina hanau.

Ke ike nei kakou i keia mau la e nee nei, eia na aapo ana a na opio ma ka olelo Beritania, a ua nele maoli ko lakou manao ana e huli i ka ike i ka olelo oiwi o ka aina hanau. Ua maopopo loa mamuli o ka hoopauia ana o na kula aupuni olelo Hawaii, ua hoopau maoli ia na poo-wai nui e loa mai ai na auwai o ka ike ma ia olelo i na opio o Hawaii nei.

Oiai makou e kakoo aku ana i na iini holomua o na poe ike olelo Beritania, ma ke ano, he mea pono i ko Hawaii nei lahui opio ke hoomaamaaia ma ka ike olelo Beritania, oia hoi ka olelo Enelani, i mea e loa ai i ka opio na keehina holo mama ma ke au awiwi o ka holomua e nee nei maluna o ka hapanui o ka ilihonua, mamuli o na hoonee ana o ka olelo Beritania, eia nae, aole no he mea hewa no ka opio hanau o Hawaii, o ka oi aku nae, o ka Hawaii kanaka maoli, ke ike maopopo i ka olelo a kona mau kupuna.

Eia na haole naauao o ko na aina e, ke hoea mai nei ma ko kakou mau kaiulu nei, a ma ko kakou wa e ninau mai ai i kekahi Hawaii opio maoli i ke ano o kekahi huaolelo kahiko i ikeia e lakou ma kekahi mau buke a nupepa Hawaii kahiko, e olelo aku ana keia opio, "I don't know," oia hoi, "Aole au i ike." He ike ole ka hoi, oiai, ua hoohehema maoli no oia i ka ike ame ka makaukau i kana olelo pono iho.

E hoea mai ana ma keia mua aku e lilo ai ka hapanui loa o na huaolelo Hawaii i kamaaina ia kakou i keia wa, i mau huaolelo pohihihi i na opio Hawaii o keia mau mua ae. Ma ko makou manao, iwaena o umi poe Hawaii opio e hele nei i na kula "haole" o nei mau la, aole paha e loa elima oia poe i hiki ke kakou i ka olelo Hawaii me ka pololei.

O na wahi wale no e loa ai na ike olelo Hawaii i keia poe opio oia na Kula Sabati Hawaii, na luakini, e haiolelo ia ana ma ka olelo Hawaii, na anaina i akoakoa ai na Hawaii maoli na buke ame na nupepa Hawaii nohoi. O ka launa ana ame ke kamailio ana me na Hawaii ma ka olelo Hawaii no ka imi ana i ka ike olelo Hawaii, he mea no ia e loa ai ka ike.

Ka Nai Aupuni, Buke I, Helu 34, Poalima, Ianuari 5, 1906, aoao 2

[J.M. Poepoe]

Pehea e Mau Ai Ke Ola Ana o Ka Olelo Hawaii?

Aole o makou wahi kanalua iki, aia iloko o ka puuwai o kela ame keia kane Hawaii a wahine Hawaii maoli no hoi ka manao mamina aloha no ka olelo o kona aina hanau, ka mea ana e ike nei me ka hoohehewa ole, eia ua olelo nei ana ke aneane aku nei e nalohia mai waena aku o na Hawaii opio o keia mau la e nee nei, e like no hoi me ka makou i hoike aku ai ma ko makou helu o ka Poaha nei Ianuari la 3 [4 Ianuari: Mai Haalele i Kau Olelo Makuahine].

O ka poe i hoonaauaoia ma na moolelo pili lahui holomua o ke ao nei, a ma na moolelo hoi o Beritania Nui ame Roma kaulana, ua ike lakou, o ka lahui Wale (Welsh) o Enelani i keia la, oia ka lahui nana e malama a e hiipoi nei i ka olelo Kumu Kahiko o Pelekane, a o ka hoomana Katolika Roma hoi ame na hale kula a puni ke ao nei, i aoia ai na ike Kiekie loa o ka naauao, ame ka oihana kauka o na waihona ia o ola mau nei ka olelo a ka lahui kahiko o Roma, oia ka lahui Latina. Eia iloko o keia mau mahele i hoike ia ae la, na waihona i malama ia ai keia olelo Latina, a ke ola nei keia olelo me he mea la, he olelo ia na kekahi lahuikanaka e ola ana maluna o ka ili o ka honua nei.

Nolaila, ma na mea e pili ana i na olelo kumu kahiko o Beretania ame Roma, ke mau nei ko laua ola ana. Aole hoi a makou kamaio ana no na lahui he mau tausani ko lakou heluna kanaka e ola nei i keia wa, a e pulama nei i ka lakou mau olelo oiwi pono, e like me na Geremania, na Sepania, na Kina ame kekahi lahui lehulehu e ae.

Aka, no ka olelo kumu o Hawaii, ka olelo Hawaii oiaio ka olelo a ke kanawai o ka aina i hoomake loa ai, aole e ao hou ia maloko o na kula aupuni, oia ka makou i ninau ae la. "Pehea e mau ai ke ola o ka Olelo Hawaii?"

Aole makou i poina iki ma ka "Kahua Hana" a ka Aoao Kuokoa Home o ka M. H. 1903, ua hookomo ia malaila keia mau olelo.

"E aoia ka Olelo Hawaii ma ke ano, he mahele ike hoonaauao iloko o na halekula Aupuni, ina e koho ka hapa nui o na makua na lakou na keiki e hele ana ma ia mau kula."

Ke manaoio nei makou, o kekahi lala kamahela ano nui loa keia e pono ai ke lawelaweia e ke Kau Aha olelo e hiki mai ana. Aka, o na Hawaii aloha i ka olelo oiwi o ka aina hanau ka poe e holo ai keia manao, aole noi o na Hawaii i makee ole i ke ola o ka lakou olelo makuahine.